

BIJ HET VERDWIJNEN VAN DRIE TOERISTISCHE COMPLEXEN TE OOSTENDE.

door M. CONSTANDT

Verantwoording

In 1985 waren te Oostende op en bij de zeedijk verschillende toeristische gebouwen aan het verdwijnen. Ondermeer sloopte men het Littoral Palace, laatst als 'Les Heures Claires' bekend en een groep villa's op de hoek van de IJzerstraat en de Van Iseghemelaan. De "Hydro" te Mariakerke vevalt.

Deze voorbeelden vertegenwoordigen verschillende types van gebouwen : hotel, villa en kuurinstelling. Deze conclusie was een uitdaging om een poging te ondernemen deze gebouwen nader te situeren in de tijd. Dit artikel probeert dus een stuk verdwijnend Oostends straatbeeld met toeristische inslag vast te leggen. De afbraak van deze gebouwen kan men persoonlijk al dan niet betreuren. Wij willen evenwel enkel op deze wijze een objectieve getuigenis van brengen van een stuk verdwenen architectuur.

Deze drie bouwtypes hadden een duidelijk toeristische functie, zodat we eerst kort de oorsprong van het toerisme te Oostende willen schetsen. Het staat vast dat aan de oorsprong van het toerisme bij ons de Engelsen liggen. Na de ontdekking van hun eigen badplaatsen midden de achttiende eeuw, kwamen ze reeds tegen het einde van dezelfde eeuw het nieuwe idee op het continent verspreiden. De meermaals aangehaalde figuur van William Hesketh bewijst dat. Deze Engelse onderdaan bekwam in 1784 immers toestemming om in een bescheiden optrekje op het Oostends strand verfrissingen aan de baders te verkopen.

Waarschijnlijk waren het in het begin eerst de Britten die het zeebad waardeerden, maar na verloop van tijd werd hun gebruik nagevolgd door de Belgen, Fransen, Duitsers, Nederlanders en anderen.

Deze toenemende interesse voor de baden verhoogde ook de nood aan logiesmogelijkheden. Dat was nu het grote probleem te Oostende, omdat die stad nog tot 1865 gekneld bleef in de vestingen. Noodgedwongen zochten de eerste toeristen logies in de binnenstad. Op de zeedijk kwamen gebouwen die in een tijdspanne van 24 uur te verdwijnen waren. Daarom gebruikte men hoofdzakelijk hout als bouw materiaal. De eerste generatie zeedijkgebouwen werd reeds beschreven door de heer Daniël Farasyn (1).

In 1865 viel dan de principiële beslissing dat Oostende zou worden afgebouwd als vestinstad. Het is duidelijk dat hierdoor meteen heel wat ademruimte aan het ontluikende toerisme werd gegeven.

(1) D. Farasyn, *Historiek van de eerste gebouwen op de Oostendse Zeedijk*, De Plate, VIII, 1979, 5.

Wel eigenaardig is dat de Oostendenaars, stadsbestuur inclusief, niet overborrelden van enthousiasme om het initiatief in handen te nemen. Het is uiteindelijk een Luikse notaris, Louis Delbouille, die de concessie in 1874 bekomt (2). Meteen gaat hij van start om zijn gronden ten gelde te maken. Door die verkoop aan Delbouille en de afbouw van Oostende als militair bolwerk valt ook het doek over de eerste generatie houten toeristische gebouwen. Ze moesten verdwijnen; enkel de hotels 'de l'Océan' en 'de la Plage' mochten blijven omdat die na 1865 en reeds in metselwerk opgetrokken waren. Feitelijk kunnen we deze twee gebouwen reeds tot de tweede generatie rekenen.

Op 26 september 1875 verkocht Delbouille 400 vierkante meter grond uit de concessie gelegen op de zeedijk aan Emile De Pachtere, een Oostends handelaar. Die liet de grond echter braak liggen om het uiteindelijk te verkopen aan Jean Vanderheyden en Emile Marion, respectievelijk vader en schoonzoon. Die gaven de Brusselse architect Menessier de opdracht daar een hotel op te bouwen (3). Trouwens, dat stuk van de zeedijk waar het Hotel du Littoral kwam, was geliefd bij hotelbouwers; zo kwamen er nog het 'Grand Hôtel', Hôtel Belle Vue, Hôtel Britannia en het 'Hôtel Royal Belge'. De aanwezigheid van het Kursaal zal deze percelen bijzonder interessant hebben gemaakt bij de hoteliers. De bouwheren baatten het hotel du Littoral echter niet zelf uit, maar lieten Henri Hillebrand die klus klaren (4).

Een publiciteit uit 1878 leert ons dat men duidelijk op de nabijheid van het Kursaal alludeerde en ook dat de uitbater reeds zijn sporen verdiende met met de uitbating van het "Hôtel Royal de Prusse" dat omstreeks 1865 bij de dichtst aan zee gelegen hotels gerekend kon worden. De nabijheid van de zee was voor deze persoon van belang want hij nam onmiddellijk de kans waar om een tweede uitbating zo dicht bij de zee te starten. Men zou dus hieruit kunnen afleiden dat beide hotels door dezelfde persoon werden beheerd, maar dat is echter wat misleidend. Een hotelijst uit 1880 is preciezer (5). Naast "Hôtel Royal de Prusse" staat de naam van uitbater 'H. Hillebrand, père' en naast 'Hôtel du Littoral' de naam van 'H. Hillebrand, fils' afgedrukt. Vader Hillebrand, die eigenlijk Jacques Henri heette, was op 2 maart 1824 te Koblenz geboren en was naar Brugge afgezakt. Op 26 september 1854 huwde hij met Julienne Marion, zuster van Emile Marion, de co-eigenaar van het 'Hôtel du Littoral'. Het is dan ook niet verwonderlijk dat zoon Hillebrand, geboren te Brugge op 24 september 1856, via zijn oom Emile Marion de pacht van het laatst genoemd hotel bekwam. Volledigheidshalve willen we nog vermelden dat Jacques Henri Hillebrand op 27 april 1883 te Wiesbaden is overleden (6).

(2) M. Constandt, *Delbouille en Dujardin: twee pioniers van het Oostends toerisme*, Brugge, 1981.

(3) M. Constandt, *De Oostendse architectuur, korte nota betreffende de architect Menessier*, De Plate, X, 1981, 6, p. 28.

(4) L. De Vriese, *Nouveau guide de toutes les villes d'eaux et des principales villes de Belgique*, Gent, Devriese, 1878, publiciteit.

(5) G. Harry, *Guide national de Belgique*, Brussel, Office de Publicité, 1880, pp. 127-128.

(6) *Necrologie*, L'Echo d'Ostende, 3 mei 1883.

De benaming 'Royal du Prusse' en de nationaliteit van de uitbater bewijzen de stelling dat er heel wat Duitsers in de horecanijverheid actief waren.

Waarschijnlijk is de jonge Hillebrand met de uitbating van het 'Hôtel du Littoral' begonnen onder het waakzaam oog van zijn vader om mettertijd op eigen benen te staan. In ieder geval zal hij tot aan de Eerste Wereldoorlog de uitbating van dat zeedijkhotel op zich nemen (7), wat een loopbaan in de hotelnijverheid van bijna veertig jaar heeft betekend!

Kort na de oorlog zal hij op 12 december 1920 overlijden.

De prijzen van dit hotel en ook de capaciteit kunnen we aflezen uit de Baedeker-gids voor België van 1905 (8). Daarin staat dat het 'Hôtel du Littoral' over een lift beschikte en 135 kamers telde. Een kamer was te verkrijgen vanaf 5 fr, een ontbijt kostte 2 fr, het middagmaal werd opgediend als men 4 fr neertelde en voor het avondmaal was 6 fr nodig.

Men kon er ook genieten van een pensionformule, maar men betaalde hiervoor 12,50 fr.

Na het overlijden van Emile Marion was het hotel in het bezit gekomen van zijn weduwe. Die heeft het in 1921 verkocht aan Jean Henri van Hasbroeck, die het in 1922 in de groep "Les Grands Hôtels du Littoral" inbracht. Eind 1921 was het reeds verbouwd door de Oostendse architect Albert Fobert en de Oostendse aannemer Richard Lingier (9). Beiden verbouwden het hotel zo grondig dat men achteraf van het 'Littoral Palace' sprak. Als men de beide illustraties van het hotel vergelijkt, zal het voor iedereen duidelijk worden, dat men eigenlijk een totaal nieuw hotel heeft gebouwd. Het eindresultaat was een hotel met 150 kamers waarvan de meeste van een eigen badkamer waren voorzien (10).

Ook was er centrale verwarming en warm en koud water in ieder kamer. We kunnen wel stellen dat het hotel na de verbouwing bij de meest moderne hotels van Oostende behoorde. Maar toch hebben we de indruk dat de uitbating van het hotel niet erg succesvol is verlopen. Feit is dat de groep die ondermeer het hotel beheerde in 1933 op de fles ging. Na dit faillissement kwam het hotel in handen van een groep waarvan Jean Demoulière de leiding had. Hij was zoon van Albert Demoulière die reeds lang het hotel Osborne op de Oostendse zeedijk exploiteerde.

(7) Zijn naam komt nog voor in: *Ostende: Annuaire du Commerce*, Oostende, A. Lacour-Bourgoignie, 1913, p. 128.

(8) K. Baedeker, *Belgique et Hollande y compris le Luxembourg*, Leipzig, 1905, p. 200.

(9) De namen kon men aflezen naast de deur in de Hertstraat.

(10) *Les Hôtels d'Ostende recommandés par l'Association des Hôteliers*, Oostende, 1927⁸, p. 8.

Een eigentijdse publiciteit leert ons het volgende (11) :

'Littoral Palace Hotel Ostende

Ouvert toute l'année

120 chambres dont 80 avec salle de bain privée. Situé au centre de la digue, à 100 mètres du Casino-Kursaal et des bains, face mer, le Littoral Palace, Hôtel de premier ordre, vous offre le maximum de confort moderne'.

Voor de gangbare prijzen in het Interbellum gaan we het best opnieuw te rade bij Baedeker (12) :

in de uitgave 1928 lezen we dat het hotel 150 kamers telde, waarvan 100 met badkamer. Een kamer was te krijgen vanaf 100 fr. De maaltijden waren 10, 50 en 60 fr waard. Pension kon men genieten vanaf een bedrag van 150 fr.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het hotel uiteraard niet benut, evenmin trouwens als alle hotels op de zeedijk gezien hun strategische positie. Na de oorlog werd het verkocht aan de verzekeringsmaatschappij 'La Prévoyance Sociale' die er de sociale instelling 'Les Heures Claires' ofte "Zonnige Uren" in onder bracht. Het is opmerkelijk dat dank zij die nieuwe functie het hotel zo lang is overeind gebleven. Terwijl de meeste andere hotels reeds lang werden gesloopt om plaats te ruimen voor - een soms gelijknamig - flatgebouw, bleef dit gebouw bestaan. Het is een eigenaardige evolutie geweest : oorspronkelijk bouwde men graag hotels op de zeedijk, maar in de jaren zestig werden ze vervangen door flatgebouwen.

Maar ook als sociale instelling voldeed het oude 'Littoral Palace' steeds minder en minder. In de eerste helft van de jaren tachtig werd de instelling dan ook overgebracht in een vrij nieuw gebouw, de 'Royal Astrid', en werd het oude hotel te koop of te huur aangeboden.

In 1985 wordt het dan uiteindelijk gesloopt om plaats te ruimen voor "Residence Château Belvédère". Feitelijk is het via een omweg dezelfde evolutie die de meeste andere hotels hebben gekend. De zeedijk is niet langer meer geliefd als vestigingsplaats voor hotels.

Nochtans moeten we bij de laatste uitspraak zeker een uitzondering maken. We bedoelen het 'Andromeda' hotel dat aan de andere zijde van het Kursaal werd opgetrokken. Ook hier werden in het begin heel wat hotels gebouwd. Vernoemen we het Wellington Hotel, La Renommée en het Hotel Helvetia. Om het Andromeda complex te kunnen realiseren werden heel wat gebouwen gesloopt.

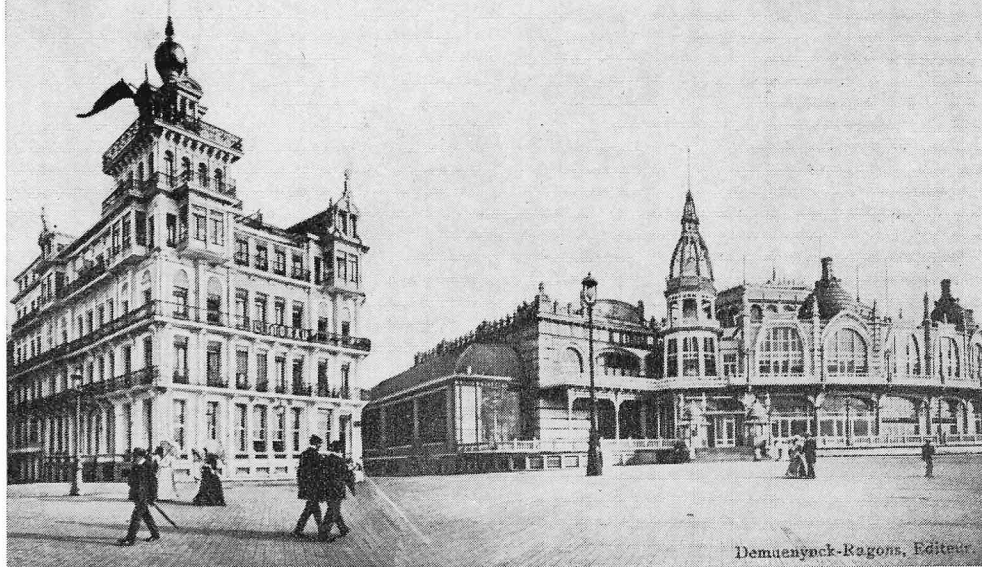
Wie de eerste bebouwing binnen deze blok opzoekt, komt voor een eigenaardig feit te staan. Ondanks het feit dat die grond op hetzelfde ogenblik in het bezit is gekomen van de genoemde Delbouille, duurde het tot 1886

(11) *Littoral Palace Hôtel Ostende*, vouwblad, ca 1939.

(12) K. Baedeker, *Belgique et Luxembourg*, Leipzig, 1928, p. 176.

Ostende. — Hôtel du Littoral

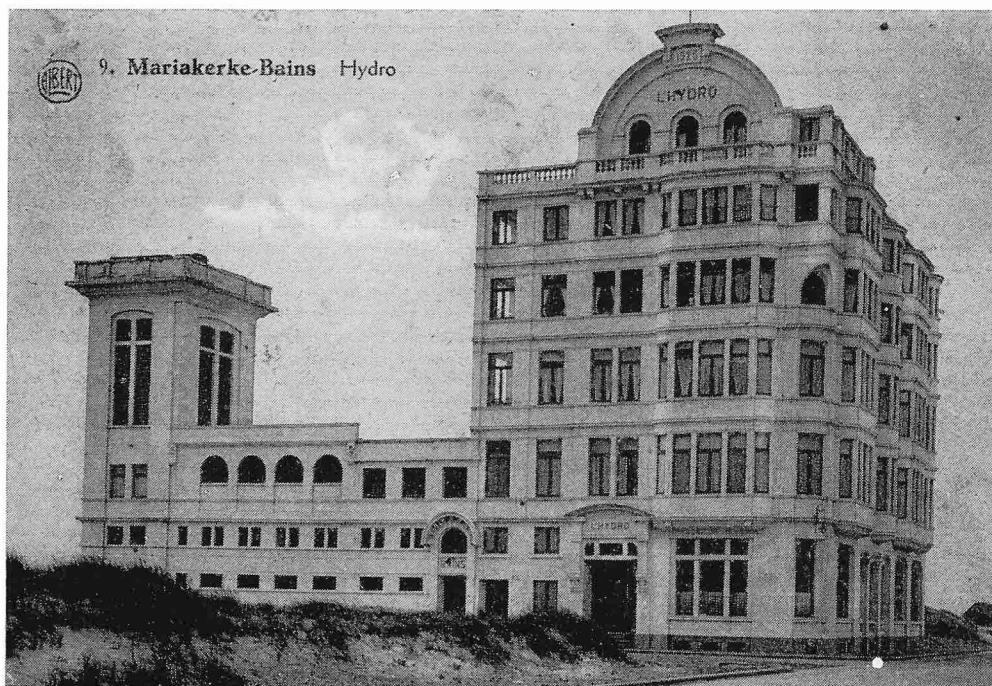
Kursaal.

Publiciteitskaart voor het "Hôtel du Littoral". Heel duidelijk verwijst men naar het kursaal. Alle andere gebouwen tussen het hotel en dat kursaal werden zelfs zondermeer uit het beeld verwijderd. (Prentbriefkaart, ca 1909)

9. Mariakerke-Bains Hydro

De kuurstelling "L'Hydro" zoals het in 1923-1924 voltooid werd. (Prentbriefkaart, ca 1925)

Zoals het "Hôtel du Littoral" werd veranderd in "Littoral Palace" kan men bijna spreken van twee verschillende gebouwen. (Prentbriefkaart, ca 1949)

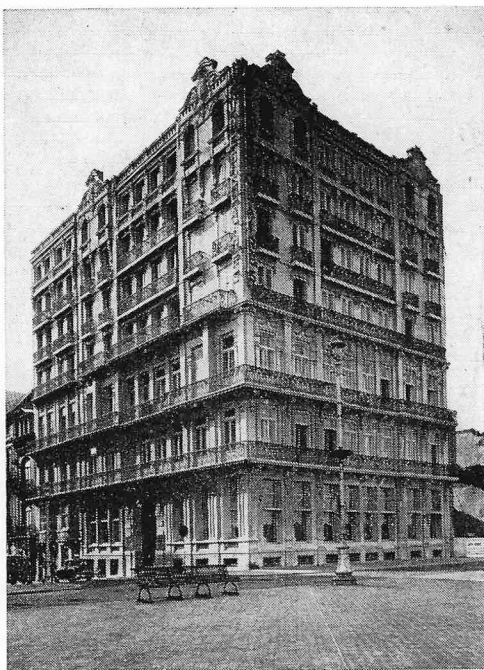
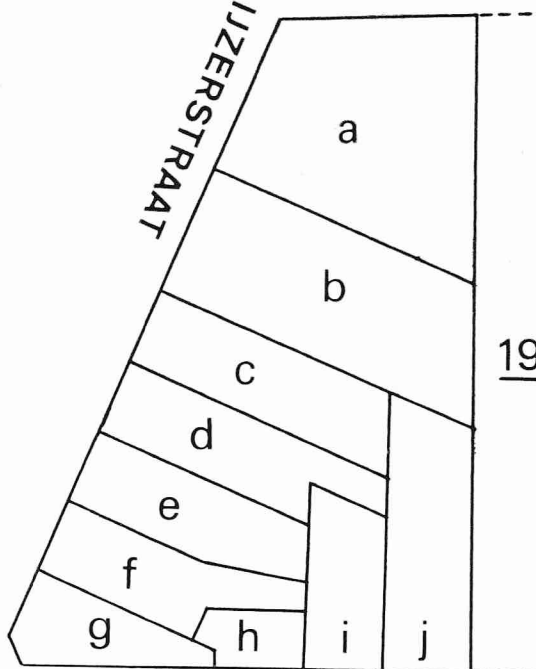

Foto genomen door Lionel Santorum, kort voor de afbraak.

ZEEDIJK

IJZERSTRAAT

Situeringplan van de in de tekst besproken villa's : a + b Hotel Helvetia, c Villa Livine, d Villa Improptu, e Villa Albertina, f Villa Marguerite, g Villa Corona, i Villa x, j Villa Cyrano.

VAN ISEGHEMLAAN

vooraleer er het eerste stukje van verkocht en bebouwd werd. De oorzaak daarvan achterhalen is niet mogelijk gebleken.

Misschien is het feit dat een blok verder reeds voor 1874 grote hotels zijn gekomen een gedeeltelijke verklaring. Het was wellicht niet zo interessant om nog nieuwe hotels aan dezelfde zijde van het Kursaal te bouwen.. Hoe dan ook, door het feit dat de verkoop daar zolang op zich heeft laten wachten, was Delbouille feitelijk niet meer de eigenlijke eigenaar toen de verkoop begon. Immers op 25 maart 1886 heeft hij het gros van de hem resterende gronden overgedragen aan 'Société des Terrains Domaniaux'. Het is dus deze maatschappij die de verkoop van de gronden uit deze blok heeft verzorgd.

Zo verkocht deze maatschappij dan eind 1889 de grond van perceel C aan Louis Pottier-Van Cuyck. Deze was op 11 oktober 1850 geboren als zoon van Louis Pottier en Caroline Joossens die reeds op 26 september 1874 een stuk grond in de Vlaanderenstraat van Louis Delbouille gekocht hebben. Pottier-Joossens was een handelaar in hout terwijl Louis Pottier-Van Cuyck aannemer werd. Zo zal laatstgenoemde het gebouw op perceel C wel zelf opgetrokken hebben. Na voltooiing van dat huis heeft hij het onmiddellijk doorverkocht. Het is dan ook waarschijnlijk de nieuwe eigenaar die het 'Villa Livine' heeft genoemd.

Dit succes van snel verloop heeft de aannemer waarschijnlijk aan het denken gezet en in oktober 1890 bekomt hij van hoger genoemde maatschappij toestemming om op de hoek van de IJzerstraat en de Van Iseghemlaan huizen te mogen optrekken. Op die gronden, percelen F, G en H, bouwde hij drie villa's.

Na de voltooiing ervan werden die verkocht. Pottier verkocht dus de woning en de maatschappij de grond waarop die villa's stonden. Nieuwe eigenaars werden : voor de villa Marguerite (F), Leo Daumerie (een Brussels advocaat); voor villa Corona (G), Cornelis Bal uit Antwerpen en voor de villa François-Jeanne (H) kocht Pottier in eerste instantie de grond zelf. In 1895 werd die villa opnieuw verkocht en werd Frans Devos, een Oostends deurwaarder, de nieuwe eigenaar (13).

Het was duidelijk nog de tijd dat bepaalde welstellende Belgen een eigen villa aan zee prefereerden. Het was voor de families Daumerie en Bal waarschijnlijk een jaarlijks weerkerende traditie om tijdens de zomer aan zee te verblijven.

Tijdens het Interbellum zal in het hoekhuis inderdaad, zoals 'gwo' alias Guido Walters het heeft uitgevist (14), een tabakswinkel opgehouden worden. We hebben de naam van de uitbater van deze zaak kunnen terugvinden. Het was ene Marchand Lya (15).

(13) K.B.R., Mutatiebundel Oostende Oost, 1892, nrs. 167, 168 en 169.
K.B.R., Kadastrale legger Oostende Oost, nr. 3194.

(14) G. Walters, *Stuk oud-Oostende gaat tegen de grond*, Het Nieuwsblad, 18 januari 1985.

(15) *Annuaire commercial industriel et maritime d'Ostende et du Littoral*, Oostende, Unitas, [1932], p. 117.

Volgens dezelfde journalist viel op het rolluik van het huis in de Van Iseghemlaan "Aux Chiffons" te lezen. Wat dat zou betekenen hebben we niet kunnen achterhalen. Dezelfde auteur betreurt het dat er omzeggens geen afbeeldingen van deze villagroep voorhanden zouden zijn. Dat willen we echter weerleggen. We hebben namelijk zowel een tekening van Steven Wilsens als een foto van Lionel Sanctorum terug gevonden.

Van de 'Hydro' zijn daarentegen wel volop prentbriefkaarten terug te vinden. Voor zo'n instelling was dat een vorm van visitekaartje om een eigen prentbriefkaart te hebben om aldus ook zijn publiciteit te verzorgen.

De oorsprong van deze kuurstelling ligt in de verkoop door de Belgische Staat op 20 april 1923 van een stuk grond te Mariakerke. Dat zelfde perceel werd door de koper, Léon Neelemans, een Brusselse dokter, ingebracht in de naamloze vennootschap 'L'Hydro' die op 2 juni 1923 werd opgericht (16).

Naast de genoemde dokter waren er nog maar liefst zestig medestichters. Bekende Oostendse namen daaronder waren reder John Bauwens, Dr. Armand Delcroix, Dr. Edouard Delcroix, apotheker Albert Bouchery en Alphonse Van Iseghem. Deze N.V. gaf architect Antoine Dujardin de opdracht om op het terrein van de maatschappij een kuurstelling op te trekken.

Dat werd eigenlijk één van de laatste realisaties van Dujardin. Tot 1984 bleef het gebouw zijn originele functie van kuurstelling vervullen, tot het uiteindelijk als hopeloos verouderd werd verlaten.

Dit kort overzicht van deze drie typevoorbeelden leert ons een aantal krachtlijnen van de toeristische evolutie van Oostende. Vooreerst zien we dat in het begin de toeristische industrie nog voor een stuk gedragen werd door persoonlijke initiatieven van bv. Hillebrand. Achteraf werd het meer een zaak van naamloze vennootschappen.

Ook zien we dat toeristische gebouwen vlug uitgediend geraken en verouderen. Zo werden heel wat grote hotels gesloopt en vervangen door flatgebouwen. Het 'Hôtel du Littoral' of 'Littoral Palace' is voor een tijd aan die evolutie ontsnapt omdat het een sociale instelling werd. Uiteindelijk viel ook het doek over een gebouw met een honderdjarige geschiedenis.

Het klassieke type van zeedijkvilla voldeed blijkbaar ook niet meer aan de eisen van de moderne toerist. Heel wat villa's werden daarom vervangen door appartementsgebouwen, die ook zullen verrijzen op de plaats van de besproken villa's.

Het is duidelijk dat die evolutie niet te stuiten valt, wat men er persoonlijk over denkt. Men zou echter wel moeten proberen van ieder soort gebouw een typevoorbeeld te bewaren. Het minste dat zou moeten gebeuren is dat van ieder bedreigd gebouw een fotoreeks zou gemaakt worden, zoals Lionel Sanctorum deed. Zo zouden we, tenminste in beeld, de evolutie van een stad kunnen volgen. Anders moeten we binnen enkele decennia constateren dat van bepaalde gebouwen geen enkel iconografisch document bestaat.

(16) Annexe au Moniteur, 1923, nr. 7329.